

IMPORTANCE OF GLOBAL MIGRATION PROBLEM FOR UZBEKISTAN

Dilshod Najmiddinovich Muydinov

independent researcher, doctor of philosophy in political sciences, associate professor

National University of Uzbekistan

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Uzbekistan, global migration, irregular migration, human trafficking, government policy, sustainable development, economic development, human capital, population growth.

Received: 28.04.24

Accepted: 30.04.24

Published: 02.05.24

Abstract: The global migration problem has become increasingly significant for Uzbekistan, given the growing complexities surrounding human mobility, particularly in the context of factors such as climate change, conflict, demographic trends, and income inequality. Such complexities not only drive more individuals to seek better opportunities elsewhere but also pose significant policy challenges at various developmental levels. This article delves into the challenges and opportunities that global migration presents for Uzbekistan. Understanding the implications of this global phenomenon for Uzbekistan is crucial for researchers to effectively address the multifaceted nature of migration and develop strategies to harness its potential benefits while mitigating its associated challenges.

ГЛОБАЛ МИГРАЦИЯ МУАММОСИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН УЧУН АҲАМИЯТИ

Дилшод Нажмиддинович Муйдинов

мустақил изланувчи, сиёсий фанлар бўйича фалсафа доктори, доцент

Ўзбекистон Миллий университети

Тошкент, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: Ўзбекистон, глобал миграция, ноқонуний миграция, одам савдоси, давлат сиёсати, барқарор ривожланиш, иқтисодий ривожланиш, инсон капитали, аҳоли ўсиши.

Аннотация: Глобал миграция муаммоси, хусусан, иқлим ўзгариши, можаролар, демографик муаммолар ва даромадлар тенгсизлиги каби омиллар вазиятида инсонларнинг бир манзилдан иккинчи манзилга кўчиши билан боғлиқ ўсиб бораётган мураккабликларни ҳисобга

олган ҳолда Ўзбекистон учун тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Бундай мураккабликлар нафақат кўпроқ одамларни бошқа жойларда яхшироқ имкониятлар излашга ундайди, балки ривожланишнинг турли даражаларида муҳим сиёсий муаммоларни келтириб чиқаради. Ушбу мақола глобал миграциянинг Ўзбекистон учун тақдим этаётган муаммолар ва имкониятларни ўрганади. Ушбу глобал ходисанинг Ўзбекистонга таъсирини тушуниш тадқиқотчилар учун миграциянинг кўп томонламали хусусиятини самарали ҳал этиш ва унинг потенциал афзалликларидан фойдаланиш стратегияларини ишлаб чиқишда, шу билан бирга боғлиқ муаммоларни юмшатишда муҳим аҳамиятга эга.

ВАЖНОСТЬ ГЛОБАЛЬНОЙ МИГРАЦИОННОЙ ПРОБЛЕМЫ ДЛЯ УЗБЕКИСТАНА

Дилшод Наджмиддинович Муйдинов

независимый исследователь, доктор философии по политическим наукам, доцент

Национальный университет Узбекистана

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Узбекистан, глобальная миграция, торговля, государственная политика, развитие, экономическое развитие, человеческий капитал, рост населения.

Аннотация: Глобальная проблема миграции становится все более значимой для Узбекистана, учитывая растущие сложности, связанные с мобильностью людей, особенно в контексте таких факторов, как изменение климата, конфликты, демографические тенденции и неравенство доходов. Такие сложности не только побуждают все больше людей искать лучшие возможности в других местах, но и создают серьезные политические проблемы на различных уровнях развития. В данной статье рассматриваются проблемы и возможности, которые глобальная миграция представляет для Узбекистана. Понимание последствий этого глобального явления для Узбекистана имеет решающее значение для исследователей, чтобы эффективно решать многогранную природу миграции и разрабатывать стратегии, позволяющие использовать ее потенциальные выгоды и одновременно смягчать связанные с ней проблемы.

КИРИШ

Глобал миграция узоқ тарихга эга бўлган мураккаб ва кўп жихатли ҳодисадир. Сўнгги йилларда чегараларни кесиб ўтаётган одамлар сони сезиларли даражада ошди ва бу кўрсаткичлар келгуси ўн йилликларда ҳам давом этиши кутилмоқда. Дунё миқёсида тахминан 184 миллион киши ёки дунё аҳолисининг 2,3 фоизи ўз фуқаролиги бўлган мамлакатдан ташқарида яшайди, уларнинг деярли ярми паст ва ўрта даромадли мамлакатларда.[1] Бу иқлим ўзгариши, конфликтлар, турли демографик муаммолар ва даромадлар тенгсизлиги каби омиллар туфайли тобора кучайиб бораётган инсонларнинг бошқа ҳудудга кўчишининг нақадар мураккаблигини таъкидлайди. Бу кучлар нафақат кўпроқ одамларни яхшироқ имкониятлар учун бошқа жойга кўчиришга ундамоқда, балки келгуси ўн йилликларда ривожланишнинг турли даражаларида миграция сиёсати учун ортиб бораётган муаммолар ва имкониятларни тақдим этмоқда.

Ўзбекистон муҳожирларни ҳам жўнатувчи, ҳам қабул қилувчи давлатдир. Охириги йилларда бошқа давлатларга кўчиб кетаётган ўзбекистонликлар сони сезиларли даражада ошди. Ушбу илмий мақола глобал миграция муаммосининг Ўзбекистон учун аҳамиятини ҳар томонлама ёритиб бериши билан аҳамиятлидир. Мақолада миграциянинг сабаблари ва оқибатлари, шунингдек, унинг Ўзбекистон учун вужудга келтирадиган муаммолари ва имкониятлари муҳокама қилинади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ушбу илмий мақола глобал миграция муаммосининг аҳамиятини ўрганиш учун турли хил сифат ва миқдорий тадқиқот усулларига асосланади. Мақолада муаммони ҳар томонлама кўриб чиқиш учун сифат ва миқдорий маълумотларни бирлаштирган аралаш усуллардан фойдаланилади. Ушбу мақола учун адабиётларни кўриб чиқиш китоблар, журнал мақолалари ва ҳисоботларни ўз ичига олган кенг кўламли илмий манбаларга таянади. Адабиётлар таҳлили глобал миграция бўйича мавжуд тадқиқотларнинг тўлиқ ҳолатини намоён этади.

Миграция – бу инсонларнинг бир жойдан иккинчи жойга кўчиши, янги жойга кўчиши. Миграция ихтиёрий ёки ихтиёрсиз бўлиши мумкин ва турли сабабларга кўра, масалан, иқтисодий, экологик ва ижтимоий муаммолар туфайли юзага келиши мумкин. Сабаб бўлувчи омиллар инсонларнинг мамлакатни тарк этишига сабаб бўлади. Таъсир қилувчи омиллар маълум бир мамлакатга кўчиб ўтишга сабаб бўлади. Миграциянинг учта асосий сабаб бўлувчи ва таъсир қилувчи омиллари мавжуд.

1. Ижтимоий ва сиёсий омиллар: миллати, дини, ирқи, сиёсати ёки маданияти сабабли таъқиблар одамларни ўз мамлакатини тарк этишга ундаши мумкин.[2] Асосий

омил – бу уруш, конфликт, ҳукумат таъқибби ёки уларнинг катта хавфи. Қуролли тўқнашувлар, инсон ҳуқуқлари бузилиши ёки таъқиблардан қочганлар гуманитар қочқинлар бўлиш эҳтимоли кўпроқ. Бу уларнинг яшаш жойига таъсир қилади, чунки баъзи мамлакатлар гуманитар муҳожирларга бошқаларга қараганда либералроқ ёндашади. Биринчи навбатда, бу одамлар бошпана изловчиларни қабул қиладиган энг яқин хавфсиз мамлакатга кўчиб ўтишлари мумкин.

2. Демографик ва иқтисодий сабаблар: Демографик ўзгаришлар одамларнинг қандай кўчиши ва миграциясини белгилайди.[3] Аҳолининг ўсиб бориши ёки камайиши, қариши ёки ёшариши келиб чиққан мамлакатларда иқтисодий ўсиш ва бандлик имкониятларига ёки боровчи мамлакатлардаги миграция сиёсатига таъсир қилади. Демографик ва иқтисодий миграция қониқарсиз меҳнат стандартлари, юқори ишсизлик ва мамлакат иқтисодиётининг умумий салоҳияти билан боғлиқ. Таъсир этувчи омилларга юқори иш ҳақи, яхши иш имкониятлари, юқори турмуш даражаси ва таълим имкониятлари киради. Агар иқтисодий шароитлар қулай бўлмаса ва янада пасайиш хавфи остида бўлса, кўпроқ одамлар, эҳтимол, шароитлар яхши бўлган мамлакатларга кўчиб кетишади.

3. Атроф-муҳит ва иқлим миграцияси: Атроф-муҳит ҳар доим миграциянинг шакллантирувчиси бўлиб келган, чунки одамлар табиий офатлардан, масалан, тошқинлар, бўронлар ва зилзилалардан қочиб кетишади.[4] Бироқ, иқлим ўзгариши экстремал об-ҳаво ходисаларини кучайтириши кутилмоқда, яъни кўпроқ одамлар миграция таъсири остида бўлиши мумкин. Халқаро миграция ташкилоти маълумотларига кўра: “Атроф-муҳит муҳожирлари атроф-муҳитнинг кескин ёки прогрессив ўзгаришлари туфайли уларнинг ҳаёти ёки яшаш шароитларига салбий таъсир кўрсатадиган, яшаш уйлари вақтинча ёки доимий равишда тарк этишга мажбур бўлган ва ўз мамлақати ичида ёки чет элга кўчиб ўтадиганлардир.” Аҳолининг ўсиши, қашшоқлик, бошқарув, инсон хавфсизлиги ва можаролар каби таъсир кўрсатадиган омиллар туфайли глобал миқёсда қанча экологик муҳожирлар борлигини тахмин қилиш қийин. Ҳисоб-китобларга кўра, 2050 йилга келиб 25 миллиондан бир миллиардгача ошиши сабабли ушбу статистика ўзгариб туради.

Миграция бу глобал номутаносибликларга, масалан, мамлакатлар ўртасидаги даромад ва фаровонликдаги катта тафовутларга муносабатдир. Иқтисодий миграция юқори иш ҳақи ва яхши хизматлардан фойдаланиш истикболлари билан боғлиқ. 2020-йилда муҳожирларнинг 84 фоизга яқини ўзининг давлатларидан ҳам бойроқ бўлган мамлакатда яшаган.[5]

Шунга қарамай, бошқа мамлакатга кўчиб ўтиш кўпчилик камбағал одамлар имконияти етмайдиган харажатларга эга. Асосан ўртача даромадли мамлакатлардан

келган мухожирларнинг аксарияти ўз мамлакатларидаги энг камбағал ёки энг бойлар қаторига крмайди.

Демографик ўзгаришлар ишчилар ва истеъдодлар учун кучайиб бораётган глобал рақобатни келтириб чиқарди. Учта давлатни кўриб чиқамиз: 59 миллион аҳолига эга Италия 2100-йилга бориб қарийб ярмига, 32 миллионга қисқариб, 65 ёшдан ошганлар эса аҳолининг 24 фоиздан 38 фоизгача кўпайиши кутилмоқда.[6] Анъанавий равишда эмиграция мамлакати бўлган Мексикада туғилиш даражаси деярли ўрнини босадиган даражага тушиб қолган.[7] Нигерия, аксинча, ўз аҳолисини 213 миллиондан 791 миллионга кўпайтириши кутилмоқда ва аср охирига келиб Ҳиндистондан кейин дунёдаги иккинчи энг зич мамлакатга айланади.[8]

Бундай мураккабликлар аллақачон чуқур таъсир кўрсатиб, ишчилар керак бўлган жойни ва уларни қаердан топиш мумкинлигини ўзгартирмоқда. Сиёсатдан қатъи назар, бадавлат мамлакатлар ўз иқтисодийларини қўллаб-қувватлаш ва кекса фуқаролар олдидаги ижтимоий мажбуриятларини бажариш учун чет эллик ишчиларга муҳтож бўлади. Анъанага кўра миграциянинг асосий манбалари бўлган кўплаб ўртача даромадли мамлакатлар тез орада чет эллик ишчилар учун рақобатга киришиши керак ва кўпчилик бунга тайёр эмас. Кам таъминланган мамлакатларда ишсиз ва тўлиқ банд бўлмаган ёшлар кўп, бироқ уларнинг кўпчилиги ҳали жаҳон меҳнат бозорида талаб қилинадиган кўникмаларга эга эмас.

Иқлим ўзгариши миграциянинг иқтисодий омилларини кучайтирмоқда. Дунё аҳолисининг қарийб 40 фоизи – 3,5 миллиард киши иқлим ўзгариши таъсирига жуда таъсир қиладиган жойларда сув танқислиги, қурғоқчилик, аномал иссиқлик, денгиз сатҳининг кўтарилиши, тошқинлар ва тропик циклонлар каби экстремал ҳодисалар бўладиган худудларда яшайди.[9] Жабрланган худудларда иқтисодий имкониятлар камайиб, заифликларни кучайтиради ва миграция босимини оширади. Иқлим таъсири Саҳел, Бангладеш паст-текисликлардаги ва Меконг дельтаси каби турли-туман жойларда бутун минтақаларнинг яшаш имкониятига таҳдид солмоқда. Иқлим ўзгариши билан боғлиқ бўлган ҳаракатларнинг аксарияти шу пайтгача қисқа масофаларда, асосан мамлакат ичида содир бўлган. Аммо бу ўзгариши мумкин. Келгуси ўн йилликларда иқлим ўзгариши халқаро ҳаракатларни кучайтирадими ёки қанчалик кучайтиради, ҳозир қабул қилинган ва амалга оширилаётган камайтириш ва мослашиш бўйича глобал ва миллий сиёсатга боғлиқ.

Айни пайтда, можаролар, зўравонлик ва таъқиблар кўп сонли одамларни ўз мамлакатларидан чиқаришда давом этмоқда. Сўнгги ўн йил ичида қочқинлар сони икки

баравар кўпайди. Мажбурий кўчириш ва иқтисодий миграция шакллари асосан бир-бирдан фарқ қилади. Қочқинлар ҳаракати кўпинча тўсатдан ва тез содир бўлади. Қочқинлар энг яқин хавфсиз манзилни мақсад қилганлиги сабабли, улар оз сонли кўшни қабул қилувчи мамлакатларда тўпланган. Қочқинлар, шунингдек, кўп сонли заиф одамларни ўз ичига олади - қочқинлар таркибидаги болалар умумий соннинг 41 фоизини ташкил қилади.[10]

Бундай кучлар олдида миграцияни шундай бошқариш керакки, унинг ривожланиш фойдалари тўлиқ амалга ошиши мумкин. Мавжуд ёндашувлар кўпинча мигрантлар ва фуқаролар учун муваффақиятсизликка учрайди. Уларнинг ўз мамлакатларида катта самарасизлик ва ўтказиб юборилган имкониятларни келтириб чиқаради. Баъзида улар инсоний азоб-уқубатларга олиб келади. Барча даромад даражасидаги кўплаб мамлакатларда жамиятнинг кенг қатламлари глобаллашувга қарши кенгроқ муҳокаманинг бир қисми сифатида миграцияга қарши курашмоқда.

Миграциянинг мигрант борувчи мезбон давлатга ва мигрантнинг ўз давлатига бир қанча ижобий ва салбий хусусиятлари мавжуд.[11] Жумладан:

Мезбон давлат учун миграциянинг ижобий жиҳатлари: аҳоли орасидаги янгилик олиб кириш, арзон ишчи кучи билан таъминлаш, юқори малакали мутахассислар билан таъминлаш, меҳнатни қайта тақсимлаш, никоҳлар сони ва туғилиш кўрсаткичларининг ортиши, мамлакатдаги демографик вазияти яхшиланиши.

Мезбон давлат учун миграциянинг салбий жиҳатлари: қабул қилувчи мамлакат жамиятида мумкин бўлган кескин муҳит, маҳаллий аҳолининг ишсизлигига ёки маҳаллий аҳоли турмушининг ёмонлашишига олиб келиш, маҳаллий аҳоли ва мигрантлар ўртасида иш ўринлари учун рақобат кучайиши, маҳаллий ижтимоий таъминот тизимига босимнинг кучайиши, меҳнат бозорида кескинликнинг ошиши, мигрантлар томонидан салбий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган маҳаллий маданият ва тил учун потенциал хавф, иш жойларида бошқа этник гуруҳлар билан ўзаро муносабатлардаги муаммолар. Шунингдек, моқонуний миграция маҳаллий аҳоли орасида касалликнинг пайдо бўлишига ҳисса қўшиши мумкин, чунки мигрантлар малакали тиббий ёрдамдан фойдалана олмаслиги мумкин.

Миграциянинг мигрантнинг туғилган давлатига ижобий таъсири: фуқароларнинг ўз мамлакатларининг зич жойлашган жойларидан бошқа мамлакатларга ёки кам ривожланган ҳудудларга кўчиши, ишсизлик кўламининг пасайиши. Иқтисодий инқироз даврида ижтимоий муаммоларга ижобий таъсир бу аҳолининг маълум бир қисми чет давлатга чиқиб кетганлиги сабабли, қолганлари ҳукуматдан ёрдам олиш учун ҳажми ўзгарган.

Миграциянинг мигрантнинг туғилган давлатига салбий таъсири эса малакали, билимли ва маҳоратли инсонларнинг шароити ва маоши яхшироқ бўлган мамлакатларга кўчиб кетиши, меҳнатга лаёқатли аҳолининг ҳажми камайиши ва ёшлар чет элга ўқиш ва ишлаш учун мамлакатни тарк этиб, қайтиб келмаса, аҳолининг потенциал қариши билан тавсифланади.

Миграция Ўзбекистон учун муҳим масала, чунки унинг фаол аҳолисининг салмоқли қисми хорижда меҳнат миграцияси билан шуғулланади. Шунингдек, мамлакатда иш билан таъминлаш ва таълим билан боғлиқ сабабларга кўра қишлоқдан шаҳарга ички миграция юқори даражада кузатилмоқда. Эмиграция масаласига келсак, Ўзбекистонни тарк этаётган меҳнат муҳожирларининг қарийб 70 фоизининг асосий йўналишлари Россия Федерацияси ва Қозоғистон ҳисобланади. Бошқа мақсадли давлатлар қаторига Туркия, Бирлашган Араб Амирликлари, Корея Республикаси, Европа, АҚШ киради.

Ўзбекистон Республикасининг миграция жараёнлари ва бу борада давлат бошқарувини тартибга солиш мақсадида миграция соҳасини тартибга солувчи аниқ қонун мавжуд бўлмасада, мустақиллик давридан бошлаб юздан зиёд норматив- ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинган бўлиб, 90 дан ортиқ қонун ости ҳужжатлар – Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари ва қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, шунингдек, идоравий қарорлар ва буйруқлар билан тартибга солиниб келинмоқда.

Шунга кўра, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 7-ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида хорижий давлатларнинг малакали мутахассислари томонидан меҳнат фаолиятини амалга ошириши учун қулай шарт-шароитлар яратиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4008-сон Қарори, [12] 2020-йил 15-сентябрдаги “Хавфсиз, тартибли ва қонун меҳнат миграцияси тизимини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4829-сон Қарори [13], “Хорижда вақтинча меҳнат фаолиятини амалга ошираётган Ўзбекистон Республикаси фуқароларини ва уларнинг оила аъзоларини қўллаб-қувватлаш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 1 мартдаги ПҚ-149-сон Қарори [14] қабул қилинган бўлиб, мазкур қарор асосан ташқи меҳнат миграцияси соҳасидаги ваколатли органларнинг фаолиятини такомиллаштириш, хорижда ишламоқчи бўлган шахсларни талаб юқори бўлган касбларга ўқитиш, фуқароларнинг чет элда бўлиш даврида ҳуқуқларини ҳимоя қилишни назарда тутди.

Ўзбекистондан кетган мигрантлар учун бешта асосий мамлакат Россия Федерацияси (1,1 миллион), кейинги ўринларда Қозоғистон (296 минг), Украина (223 минг),

Туркменистон (67 минг) ва Америка Қўшма Штатлари (63 минг) бўлди.[15] Бироқ 2023-йилда Ўзбекистон фуқаролари куйидаги асосий мамлакатларга доимий яшаш учун кўчиб ўтган: Қозоғистон (79,5%), ундан сўнг Россия Федерацияси (16,4%), Марказий Осиё давлатларидан ташқари бошқа йўналишлар (2,7%), Қирғизистон (0,7%), Тожикистон (0,5%) ва Туркменистон (0,3%)ни ташкил этди.[16]

Айтиш жоизки, миграция масалалари ўз ичига фаол, ўрта ёш ва ёш аҳолини қамраб олади. Мутасадди идора томонидан ташқи миграцияга мойил бўлган аҳолининг расмий статистикаси ишлаб чиқилади ва чет эл давлатларида меҳнат фаолиятини олиб бораётган Республика фуқароларининг доимий мониторинги олиб борилади. Ноқонуний миграция асосида меҳнат фаолиятини олиб бораётган аҳолининг мониторингини юритиш ва таҳлил қилиш мураккаб, чунки бу борада бир қанча мутасадди органлар жумладан, ИИВ, ўзини ўзи бошқариш органларига топшириқлар берилган бўлсада, аниқ ва мувофиқлаштирилган статистикани яратишда камчиликлар кузатилади.

Ўзбекистон бошқа давлатлар каби иқлим ўзгаришига айниқса заиф бўлиб, ҳароратнинг ошиши, йиллик ёғингарчиликнинг камайиши, қурғоқчилик, тупроқ эрозияси, чўлланиш ва сув танқислигини бошдан кечирмоқда. Иқлим ўзгариши, Орол денгизининг экологик ҳалокати ва беқарор ерни бошқариш амалиёти 2018-йилда Ўзбекистонда 79942 нафар инсонларни ички миграция қилишига сабаб бўлувчи омил бўлди. Орол денгизидаги вазият иқлим билан боғлиқ янги миграцияларни келтириб чиқаришда давом этаётганлиги ва ички ва халқаро миграция учун ҳаракатлантирувчи омил бўлиб хизмат қилаётганлиги сабабли бу кўрсаткич уч баробарга ошиб, тахминан 200000 кишига етиши кутилмоқда.

ХУЛОСА

Дунёда сиёсий ва иқтисодий инкирозлар, ижтимоий, диний ва маданий келишмовчиликлар сабабли дунё аҳолиси ҳаётида турли хил ўзгаришлар содир бўлмоқда. Ушбу омиллар натижасида мигрантлар сони ҳам йилдан-йилга ортиб бормоқда ва бу жараён глобаллашув даврида янада ортиб бораётганлигини таъкидлаш лозим. Глобаллашув жараёнида мигрантлар ва қочоқлар масаласи ортибгина қолмасдан баъзи давлатлар учун кундалик муаммо ва қийинчиликларни келтириб чиқармоқда. Миграция кўлами кенгайишига давлатлардаги даромадлардаги фарқлар, сиёсий урушлар, иқтисодий инкироз, диний ва маъданий келишмовчиликлар ва инсон ҳуқуқларининг поймол қилиниши, аҳолида келажакка бўлган умидсизлик кайфияти мавжудлиги сабаб бўлмоқда. Бошқа томондан халқаро миграция дунё халқларини ва маданиятларни яқинлаштиришга, давлатлар орасидаги иқтисодий тафовутларни камайишига, ривожланаётган давлатларда ишсиз ёки кам таъминланган аҳоли учун қўшимча даромад манбалари бўлиб хизмат

килмоқда. Ўзбекистон ҳам ушбу глобал миграциянинг бир парчаси сифатида фаол иштирокчи давлат эканлигини кўришимиз мумкин. Ўзбекистон миграция борасида ўзининг стратегиясига ва уни тартибга солиш механизмларга эга бўлиш муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. World Development Report 2023: Migrants, Refugees and Societies, p:1.
2. Bachir Hamdouch, Jackline Wahba, Michele Tuccio. (2019). “International Migration: Driver of Political and Social Change?” Journal of Population Economics, Vol.32, pp: 1171-1203.
3. Nicole B. Simpson. (2017). “Demographic and economic determinants of migration.” IZA World of Labor, pp:1-10.
4. Lori M. Hunter, Raphael Nawrotzki. (2016). “Migration and the Environment.” Handbook of Migration and Population Distribution, pp:465-484.
5. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration 2020, p:1.
6. Camille Bello. (2023). “In data: The EU faces a major demographic decline with 27.3 million fewer people by 2100.” EuroNews <https://www.euronews.com/next/2023/04/04/china-sees-first-population-decline-in-six-decades-where-does-the-eu-stand>
7. Antonio Monroy. (2019). “Demographic Change in Mexico: An Opportunity and a Challenge for the Insurance Industry.” <https://www.genre.com/us/knowledge/publications/2019/april/ri19-4-en>
8. Cork Gaines. (2023). “Nigeria Population Expected to Tie US As World’s Third-Largest Country.” BusinessInsider <https://www.businessinsider.com/africa-population-nigeria-us-2023-7>
9. Claire Meyer. (2022). “3.3 Billion People Are Highly Vulnerable to Climate Change, IPCC Report Finds.” <https://www.asisonline.org/security-management-magazine/latest-news/today-in-security/2022/march/three-billion-people-highly-vulnerable-to-climate-change/>
10. Theresa P. Beltramo, Rossella Calvi, Giacomo De Giorgi, Ibrahima Sarr. (2023). “Child poverty among refugees.” World Development, Vol.171, pp:1-39.
11. Nataly Sergievskaya. (2020). “Migration of people: pros and cons.” Conference Series Earth and Environmental Science, Vol.678, No.1, p:7.
12. “O‘zbekiston Respublikasi hududida xorijiy davlatlarning malakali mutaxassislari tomonidan mehnat faoliyatini amalga oshirishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2018-yil 7-noyabrdagi PQ-4008-son Qarori <https://lex.uz/docs/-4045557>

13. “Xavfsiz, tartibli va qonun mehnat migratsiyasi tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2020-yil 15-sentabrdagi PQ-4829-son Qarori <https://lex.uz/docs/-4997972?ONDATE=02.03.2022&action=compare>

14. “Xorijda vaqtincha mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarini va ularning oila a‘zolarini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 1-martdagi PQ-149-son Qarori <https://lex.uz/docs/-5893253?ONDATE=02.03.2022%2000>

15. DESA Highlights Report 2021-2022 | United Nations <https://www.un.org/en/desa/highlights-report-2021-2022>

16. Migratsiya vaziyatiga oid hisobot https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/Compilation%20Report%201_UZB.pdf